

Lothar Jung

DOMAĆA ZADAĆA U NASTAVNOJ JEDINICI

Nastavna jedinica sastoji se od niza komponenata, recipročno usklađivanje kojih ovisi o faktoru VRIJEME i RASPORED VREMENA, STAVLJANJE TEŽIŠTA i PROGRESIJE, tj. o usklađivanju i odvijanju pojedinih dijelova.

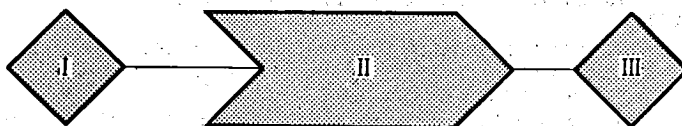
Osnovna struktura nastavne jedinice ima tri dijela:

1. početak sata
2. obrada nove građe i
3. završetak sata.

Ta tri dijela čine vanjski okvir, koji moramo popuniti određenim sadržajem, i to: a) kontrolom prethodnog odsječka nastave i ponavljanjem građe, iz čega proizlazi mogućnost da »nadovežemo«; b) najavom i »objašnjenjem« nove građe; ovamo spadaju i vježbe za stvaranje ili razvijanje ili usavršavanje sposobnosti i navika.

Završetak sata donosi zadavanje i objašnjavanje domaće zadaće, kratko zaokruživanje obrađene građe i ukazivanje na sadržaj slijedeće nastavne jedinice. (Usp. tabelu 1.)

I. STRUKTURA NASTAVNE JEDINICE

Početak sata
Kontrola prethodnog
odsječka nastave

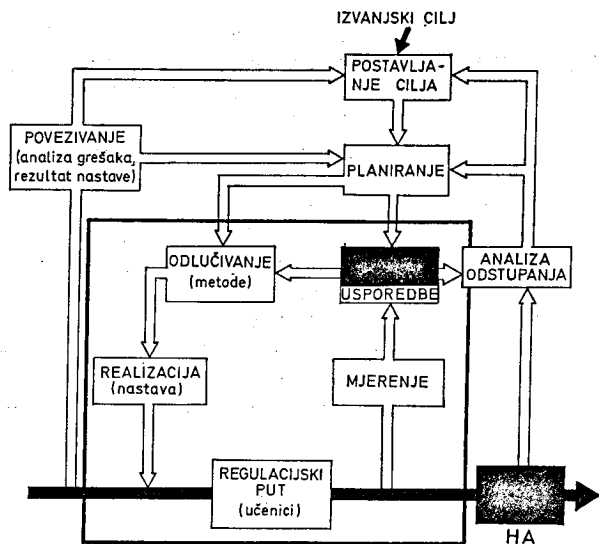
Obrada nove građe
Uvod, objašnjenja itd.
Vježbe za stvaranje ili
utvrđivanje ili usavr-
šavanje sposobnosti i
vještina

Završetak sata
Zadavanje / objašnje-
nje domaće zadaće
Rezime
Ukazivanje

Priprava i slijed tih triju dijelova mogu se usporediti s regulacionim krugom; povezanost njegovih raznih aktivnosti treba da vodi nastavnika i da mu posluži u svim fazama rada kao »putokaz«. Model takvog regulacionog kruga sličnog regulacionom krugu, koji prikazuje kibernetički tok funk-

cija rukovođenja u privredi i administraciji,¹ izložit ćemo ovdje i objasniti njegovu primjenu u nastavi, tj. u pripremi nastave, u zaključnom dijelu i, prije svega, u provedbi. (Usp. tabelu 2.)

II. NASTAVA KAO REGULACIJSKI KRUG

Cilj nastavne jedinice ne ovisi samo o građi i sadržaju koji su zadani nastavnim sredstvima (nastavna pomagala, udžbenik), nego postoje i izvanjski ciljevi, koji proizlaze iz općeg nastavnog cilja (nastavni plan itd.), iz intencija i motivacije učenika, a u manjoj mjeri i iz ispita. Ti »eksterni« i »interni« ciljevi određuju »što« će se učiti.

Iz samog cilja proizlazi pak način planiranja, u koje se upliće i povezivanje, tj. analiza prethodnih nastavnih jedinica. To se povezivanje može odnositi na tok prethodnog nastavnog sata i na njegov sadržaj ili na određene tehnike rada koje su se primjenjivale, a sada ih podvrgavamo preispitivanju s obzirom na njihovu uspješnost ili na analizu pogrešaka koje su se javljale u protekloj nastavnoj jedinici ili koje smo ustanovili prilikom ispravljanja domaće zadaće. Da to još nisu svi činioci koje treba uzeti u obzir pri povezivanju, posve je jasno; ali ovdje se ne možemo baviti činiocima u vezi s psihologijom učenja itd.

Iz planiranja nužno proizlazi i pitanje »kako« ćemo poučavati, dakle pitanje kojom ćemo se metodom poslužiti, pri čemu, naravno, usporedba s metodom koju smo primjenjivali u nastavi prije toga igra važnu ulogu s obzirom na izbor metode i određivanje uspješnosti. Ako usporedbom ustanovimo da je ranije primijenjena metoda dala negativne rezultate, onda je posve jasno da će ta usporedba neminovno utjecati na promjenu metode.

¹ *Management für alle Führungskräfte in Wirtschaft und Verwaltung*, DVA 1972, str. 112.

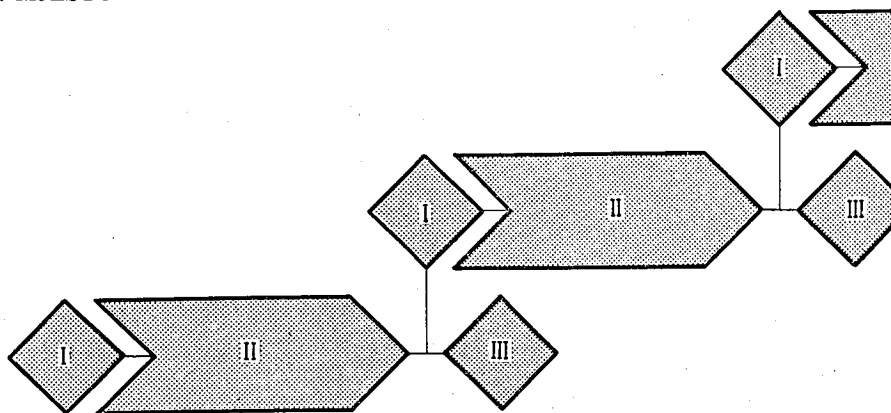
Kad je stvorena odluka o tome »što« ćemo obraditi i »kako« ćemo obraditi nastavnu građu, onda započinje realizacija, drugim riječima, nastava. Pri toj realizaciji učenici su regulativ; na osnovi njihovih reakcija »mjerenjem«, tj. sudom o uspjesima — a to je odgovor na pitanje, zašto upravo na tom mjestu i u tom trenu nastaje greška i kako je možemo obrazložiti — odmah moramo stvoriti odluku o potrebnoj promjeni metode i tu odluku smjesta i provodimo u nastavi.

Čak se može dogoditi da na osnovi kontrole odstupanja započne odmah preispitivanje cilja i planiranja s nakanom da se promijeni nastava u tom smislu da bi se isključila odstupanja i da se odgovarajućim metodskim postupcima ponovno uspostavi uspješnost nastave.

Preko domaćih zadataka i još jednom intenzivno provedene kontrole odstupanja utječemo na ciljeve i na planiranje narednih nastavnih jedinica, koje su osim toga još i povezane s prethodnim jedinicama, tako da se na taj način povećava učinak nastave iz jedinice u jedinicu. Takav regulacioni krug na prvi pogled zbunjuje, ali ako sebi jasno predočimo recipročno djelovanje pojedinih činilaca i njihov međusobni odnos, onda predstavlja pomoć pri pripremi i provedbi nastavne jedinice, odnosno u nastavi uopće.

Postupimo li na taj način, navedena tri dijela glatko će prelaziti jedan u drugi, tako da ćemo postići neprekinut i uspješan tok nastave, koja će — držimo li se strogo propisa regulacionog kruga — za učenike značiti postupni uspon i napredak, za nastavnika pak veću sigurnost, a time i zadovoljstvo.

III. MJESTO DOMAĆE ZADAĆE U STRUKTURI NASTAVNE JEDINICE

Grafički prikaz jasno pokazuje koju važnost moramo pridavati spomenutom prvom dijelu nastavne jedinice, tj. početku nastave: ukazivanje i nadozivanje na poznato, tako da na taj način smislenim povezivanjem nastavnih jedinica koje slijede jedna iza druge održavamo kontinuitet nastave. To mora biti vidljivo i za učenika, tako da njegovo povjerenje u kontinuitet pozitivno utječe na njegovo držanje u učenju. Budući da na taj prvi dio utječe kontrola domaćih zadataka i analiza pogrešaka, koja, dakako, vodi do ispravljanja grešaka i njihova uplitanja u narednu nastavu, moramo ovdje još nešto reći o važnosti domaćih radova učenika i o njihovim ispravicima i ocjenama od strane nastavnika. Baš pri ekstenzivnoj nastavi mogu se nastavni ciljevi

postići samo onda ako mobiliziramo sve mogućnosti koje pomažu i podupiru rad i povećavaju uspjeh učenja. Jedna od tih mjera je domaća zadaća, čiji je didaktički cilj da učenika dovede do toga da znanja i spoznaje koje je stekao u nastavi učvrsti i produbi vlastitim razmišljanjem, kao i da aktivnim radom razvija razne sposobnosti i vještine. Iz toga jasno proizlazi da su domaće zadaće bitan sastavni dio cjelokupne nastave i da im moramo posvetiti istu pažnju kao i drugim komponentama nastave.²

Tome pripada kao nešto samo po sebi razumljivo — osim određenih postupaka pri zadavanju domaćih zadaća, o čemu će još kasnije biti govora — da stalno ispravljamo domaće zadaće, jer »neispravljene domaće zadaće ne samo da su bezvrijedne nego i demoraliziraju«.³ Samo je pak po sebi razumljivo da zadaće, koje učenik izrađuje kod kuće, nastavnik mora također kod kuće i ispravljati te obraditi — činjenica koja se ne akceptira uvijek kao nešto samo po sebi razumljivo, kao što to u biti jest, jer kako bi nastavnik mogao obraditi zadaće ako ih za vrijeme nastave samo sasvim na brzinu »ispravi«? Jedino radom izvan nastave mogu se domaće zadaće tako obraditi da iz te obrade proizađe odgovarajuća korist. Samo na taj način može izbjeći opasnost da se ista greška ponavljanjem dublje usiječe nego što to sva kasnija ispravljanja mogu popraviti.⁴

Greške koje se javljaju u domaćim zadaćama i od kojih je nastavnik sastavio popis, kasnije se mogu upotrijebiti za pripremu; ako se pak radi o neznatnim greškama pojedinaca, mogu se ukloniti u individualnim savjetovanjima i odgovarajućim uputama. Greške koje hoćemo ispravljati u toku nastave dovest će nas i do izrade vježba ponavljanja koja se odnose na sistem, u većini slučajeva, dakle, do varijanata tako zvanih »pattern practice«, koje će se ravnati prema manje ili više površnoj statistici učestalosti koju je nastavnik izradio i po kojoj je sastavio svoje vježbe za prvi dio procesa nastave.⁵ Ni u kom slučaju nećemo poći od bilježnice ili rada jednog učenika, nego od opće statistike grešaka, kojom se više neće »blamirati« pojedini učenik, što je sa stanovišta psihologije učenja vrlo važno za držanje pri učenju svakog pojedinog učenika. Postupimo li tako, postići ćemo da se greške koje učenici jednom naprave vrlo vjerojatno u budućnosti neće ponoviti ili se bar više neće pojavljivati u istoj mjeri kao prije. Samo je po sebi razumljivo da pri velikom postotku grešaka moramo planirati ponavljanje po algoritmičkim principima.

Spomenuta tri dijela nastavne jedinice još ćemo nešto detaljnije objasniti u slijedećem dijelu izlaganja.

Oblikovanje početka sata odlučujuće je za daljnji tok nastave jer se u tom dijelu »kapacitira« pažnja učenika ili se, naprotiv, što je sasvim moguće, skreće na nešto drugo, tako da nastava proleti pokraj razreda ili skupine a da nismo zabilježili nikakva uspjeha. Nakon pozdrava trebao bi nevezani razgovor da bude prijelaz do izvanredno važne kontrole prethodnog odsječka nastave. Ta bi kontrola trebala da bude obligatorna komponenta početka nastave jer pokazuje nastavniku da li je cilj, postavljen u prethodnim

² Schubel, Friedrich: *Methodik des Englischunterrichts*, Frankfurt 1971, 5. Aufl., str. 110.

³ Leisinger, Fritz: *Elemente des neusprachlichen Unterrichts*, Stuttgart 1966, str. 306.

⁴ Leisinger, str. 306.

⁵ Nickel, Gerhard (Uredio): *Fehlerkunde*. Bielefeld 1972, str. 13.

nastavnim jedinicama, stvarno postignut, odnosno da li je sadržaj tog cilja izvršen. Tu kontrolu možemo vršiti pomoću vježbi, koje su slične zadanim domaćim zadaćama, no to nikako ne isključuje kontrolu domaćih radova jer je ta kontrola, kako smo već spomenuli, od najveće važnosti. Ali kontrola na početku nastave donosi još i drugu korist: obrađeni se jezični materijal aktivira i uvježbava; a budući da se ta kontrola u većini slučajeva izvodi usmeno, na taj se način usavršava i sposobnost usmene komunikacije. Pismena kontrola, ako je neophodno potrebna, treba da se također na svaki način izvrši na početku sata, jer su u protivnom slučaju učenici već donekle izmorenim radom i — što je mnogo važnije — treba očekivati da će se »staro« brkati s upravo naučenim, a to može lako dovesti do grešaka. Osim toga bi stav stalnog iščekivanja kontrolnog rada znatno smanjio sposobnost razumijevanja.

Od kontrole se vrlo lako, bez zamjetljiva prekida, može preći na ponavljanje građe, pri čemu, naravno, u velikoj mjeri moramo voditi brigu o vrijednostima dobivenim poredbenom analizom domaćih zadaća. Samo one, naime, mogu dati nastavniku pokazatelje o tome koja se građa mora detaljno ponoviti prije nego li što možemo i smijemo uvesti novu građu. Takav postupak osim toga odgovara i načelima programirane nastave, čije psihološke i kibernetске temelje ovdje ne možemo prikazati. No ona je dala zadovoljavajuće rezultate.⁶

Kod kontrolnih vježbi i/ili ponavljanja građe moći ćemo planirati i zaključnu vježbu, koja bi olakšala prijelaz na obradu nove građe. Nova je građa sadržajno fiksirana i nakon izbora metode priređena u skladu s nastavnim materijalom, pomagalima i ciljevima nastave, kao i u skladu sa sposobnostima i vještinama koje se pomoću nje žele razviti.

U svakom slučaju nastavnik mora imati pred očima jasan cilj, jer »ako čovjek ne zna točno kuda želi stići, može se lako dogoditi da se najednom nađe ondje kamo nikako nije htio dospjeti.«⁷

Nastavnik mora, dakle, sebi unaprijed postaviti slijedeća tri pitanja i odgovoriti na njih: 1. Što moram naučiti svoje učenike? 2. Koja je građa i koje su metode najprikladnije da ih naučim ono što treba da usvoje? 3. Kako mogu ustanoviti jesu li usvojili obrađenu građu? Odgovori na ta pitanja određivat će zajedno s upravo spomenutim momentima regulacije strategiju nastavnika, u kojoj će vježbe imati važnu ulogu jer u svakom slučaju aktivnost učenika treba da stoji u prvom planu.

Različiti oblici vježbi mogu biti unaprijed određeni nastavnom građom, što nikako ne znači da su i nepromjenljivi. Svaka je vježba, naime, varijabilna i može se prilagoditi momentanim zahtjevima nastave, a može se i transferirati. Naravno da nastavnik mora raspolagati čitavim katalogom tipova vježbi i razumjeti i vladati njihovom primjenom, tako da će biti u stanju da stvara nove vježbe ako se to pokaže potrebnim, tj. ako, na primjer, zadana vježba ne dovede do željenog uspjeha u učenju, a pogotovo ako hoće da mu nastava bude raznolika. Iz obrade nove građe u nastavku uvježbavanja same po sebi proizlaze i domaće zadaće. Nažalost, danas još prilično velik

⁶ Usporedi: Correl W.: *Programmiertes Lernen und Lehrmaschinen*, str. 12; Weiner N.: *Cybernetics*, New York 1948; Frank Helmar: *Kybernetische Grundlagen der Pädagogik*, Baden-Baden 1962; Felix v. Cube: *Kybernetische Grundlagen des Lernens und Lehrens*, Stuttgart 1964; Idem: *Was ist Kybernetik?* dtv/WR 1971.

⁷ Mager, Robert F.: *Lernziele und programmierter Unterricht*, Beltz Wienheim, 1971, str. XIII.

broj nastavnika misli da se može odreći domaćih zadataka, a da pri tom ne primjećuju, da se baš pri ekstenzivnoj nastavi sami lišavaju pomoćnog sredstva, koje bi im olakšalo planiranje i provedbu nastave, a koje isto tako i unapređuje znanje učenika. Osim toga, odriče se rada na dodatnoj obradi i učvršćivanju građe koja je obrađena u nastavi, pa time i manje ili više tijesno povezanog usavršavanja vizuelnog i motoričkog pamćenja učenika. Pri postavljanju domaćih zadataka trebalo bi se držati slijedećih načela:

a) Domaće zadatke izvode se iz građe dotične nastavne jedinice, tj. za domaću se zadaću ne zadaje nešto što nije prethodno u ovom ili onom obliku obrađeno u nastavi.⁸

b) Domaće zadatke ne smiju biti ni prelagane ni preteške. Ako su prelagane, postoji opasnost mehaničke izrade bez ikakva razmišljanja, a ako su preteške, bit će učenici prenapregnuti pa ćemo snositi i sve reperkusije tog stanja.⁹ U tom slučaju nastavnik će osim toga izgubiti i pregled nad sposobnostima i granicama svojih učenika zbog strane pomoći, koju će učenik potražiti. U ovome će se poljuljati vjera u vlastite sposobnosti i u vlastito znanje, a možda će je i posve nestati.¹⁰ To, dakle, znači da domaće zadatke ne smiju preopteretiti učenike, da se može zadati samo ograničen i izabran broj zadataka. Pri tom će nastavnik morati pripaziti gdje je granica njegove skupine učenika u pogledu količine zadataka, pa i koje će zadatke izabrati i postaviti da bi se sačuvala važna kontrola apercpepcije.

c) Domaće zadatke moraju se zadavati tako da ih je lako kontrolirati, da se ta stalno spominjana i naglašavana kontrola i obrada s obzirom na ispravljanje grešaka i izbjegavanje grešaka stvarno i osigura.

d) Domaću zadaću treba zadati kratko prije završetka sata, odnosno prije kraja nastavne jedinice; treba je kratko i jasno objasniti na osnovi zajednički izrađenog primjera, tako da je učenik točno informiran o zadaci koju treba izraditi. Kratka kontrola pomoću pitanja o »što« i »kako« u vezi s domaćom zadaćom uvijek se pokazala korisnom.

Budemo li poštivali ta načela, stvorit ćemo preduvjete za efikasno unapređivanje svih učenika i za planski nastavak rada.¹¹ Pošto je zadana domaća zadaća, nadovezat ćemo na to još kratak rezime građe koju smo obradili u toj nastavnoj jedinici, a onda će kraj sata možda sadržavati kratko ukazivanje na predstojeće zadatke i ciljeve. Taj zaključni razgovor, vođen na jeziku koji poučavamo, u konkretnom slučaju na njemačkom, još je jedna vježba u slušanju i razumijevanju. Njena vrijednost sastoji se u tom što učenici ne primjećuju njegov karakter vježbe i oni ne očekuju »vježbu« koja je upravo »na redu«, već ovdje primaju saopćenje na stranom jeziku koje ne nosi vidljivo obilježje vježbe.

(Prevela: G. Postl-Božić)

⁸ Billows F. L.: *The Techniques of Language Teaching*, Longmans 1962, 2nd ed., str. 100.

⁹ Schubel: o. c.

¹⁰ Lachs, M.: *Anfangsunterricht in den lebenden Fremdsprachen*, Wien 1953, str. 101; Cladder Eleonore: *Englisch*, Düsseldorf 1968, str. 147.

¹¹ Schubel, str. 212; Salistra I. D.: *Methodik des neusprachlichen Unterrichts*, Berlin 1962, str. 88.